Tečaj XVII. **NOVICE** List 41.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 12. oktobra 1859.

Kaj je bolje: Cela klaja ali pa zdrobljena ali zrezana?

Ali je koristno, da se senó, otava, detelja in slama za živinsko klajo na drobno reže, — žito, oves, koruza itd. pa šrota in drobí? To je dvojno vprašanje.

Kar se tiče pervega vprašanja, so gospodarji večidel ene misli, in pravijo, da, če se senó, detelja, slama itd. za klajo živini reže in skupej meša, je veliko bolj rodovitna piča za govejo živino, konje in ovce, kakor če se jim po stari navadi navalí v jasli cela, kakor se je nakosila. Ali je uno za tega voljo bolje, ker živina rezano klajo čisto povžije, in je toliko pod noge ne spravi in ne pokvari, kakor če se ji po celih šopih in otepih poklada, — ali pa zato, ker ji zrezane ni treba tako dolgo žvečiti, kakor če se ji cela poklada, ne moremo za gotovo povedati; manjka nam namreč v ti reči do zdaj še gotovih skušinj. Nad tem, da se ta reč do zdaj popolnoma razjasniti ne dá, tudi ni veliko ležeče; naše želje so le, da bi gospodarji to reč skerbno opazovali in si po skušnjah zvediti prizadevali: ali res zrezana klaja toliko več tekne, kolikor znašajo stroški rezanja.

V tem pa, kar drugo vprašanje zadeva, namreč šrotanje žita, so kmetovavci vedno še navskriž misli. Eni pravijo, naj se živini žito v zernji celo, kakor je, poklada; drugi mislijo, da je na debelo mleto zernje bolje; zopet drugi so se pri pokladanji kerme nekoliko po teh nekoliko po unih vedli. Če prav premislim to in uno, sem in ostanem pri ti misli, da je sploh bolje, če se živini zdrobljena klaja poklada, kakor pa cela, al le takrat je bolje, če se šrotano žito suho živini dajè. Če bi se ji kakor napoj ali žlampa dajala, bi preveč požrešno po nji segala in jo le neprežvečeno žerla, in po tem takem bi ji toliko ne teknila kakor suha. Celo zernje mora živina počasi žreti ter ga s samo slino razžveči in proti požira, ker nima v sebi veliko mokrote, ne stanša veliko prebavnih sokov, ampak vedno tako krepko obderží, da živinski želodec vse lahko prebavi. Tukaj se pa mora na živinsko pleme in nje starost gledati. Ovce in prešiči žvečijo in prebavljajo klajo berže kakor goveda in konji; torej se jim morejo tudi brez vse skerbí cele zerna posipati. Za prešiče ne bom dajal ne koruze, ne boba, za ovce pa ne volčjega boba nalašč mleti, ker take reči želodec sam najbolj prebavi in premelje. Za govejo živino pa je treba zernje na debelo mleti (šrotati), kakor tudi za konje, če dobivajo namesto ovsa le reží in boba. Mlada živina, naj je govejega ali druzega plemena, pa ima še vedno slabe zobè, toraj je gorše, da se ji le premleto žito za klajo dajè.

Le oves se šrota in za konjsko zobanje debelo melje. Zastran tega so se gospodarji že veliko pričkali; nekteri ne morejo prehvaliti neizrečenega dobička zmletega ovsa. To je gotovo, da za bolne konje, mlade žebeta, bolne konje in pa stare kljuse je zmleti oves dober, ki ne morejo ovsa prav žvečiti in ga tedaj dokaj neprebavljenega iz sebe dadó. Taki živini se mora tedaj oves drobiti. Zdravim in močnim konjem ga pa ni ravno treba šrotati. Oni ga popolnoma prebavijo, tako sicer, da, kakor Haubner terdi, komaj od 500 zern eno neprebavljeno ostane. Škoporeznica je najbolja šrotarca ovsa. Če se pol ovsa in pol rezance skup zmeša in ta zmes le toliko namoči, da se eden od druzega spihati ne dasta, bojo konji terdo slamo žvekaje tudi oves dobro prežvečili. Druge posebne koristi nima rezanca med konjskim zobanjem.

Nekaj je pri klaji posebno važno. In to je, da gospodar meša različno pičo tako skupaj, da dobi živina vsaki dan toliko redivnih rečí, kolikor po svojem delu, starosti itd. potrebuje. Če ima, na priliko, kmetovavec dovelj slame, plev, repe in preš za živinsko klajo in hoče ž njo eno molzno kravo rediti, ji mora vsaki dan toliko funtov plev, repe in preš pokladati, kolikor jih je kravi za dobro molžo treba. To klajo utegne tako skupaj zmešati, da dobí iz nje le zmes, ktero ob raznih časih čez dan živini poklada, ali pa jo nepomešano pustí, in jo posamem živini poklada; postavimo, zjutraj ji dajè repe, opoldne preš in plev, zvečer pa slame. Oboje je, bi rekel, enako, če se le krava z ravno tisto in enako dobro klajo redí. Ali je pa tudi oboje enako dobro in redivno? — Skoraj bi djal, da ne.

Jaz mislim, da človek, ki vsaki dan svoj porcijon kruha, mesa in ola povžije, bo bolje izhajal, če bo ob vsaki južini nekoliko kruha, mesa in ola povžil, kakor če bi za zajterk samo mesa, za kosilo samo ola, za večerjo pa le kruha imel. Ravno taka je tudi pri živini. Tudi krava ne bo dobro molzla, če se ji vse vprek poklada, zdaj to zdaj to.

Da je mešanje razne klaje za živinsko klajo potrebno delo, nam ni treba posebej priporočevati. Najbolje je, če se vsa klaja, kar se je za en dan potrebuje, prav dobro skupaj zmeša, in v ravno toliko delov razdelí, kolikorkrat se živini poklada. Kdor se bojí, da bi ta poglavitna klaja njegovi živini premalo premembe napravila, zná živini tudi nekoliko druge klaje pokladati, toda vselej le o pravem času.

Pri preobili različnosti sostave naše živinske klaje bo vsak kmetovavec lahko sam previdil, da prav dela, če klajo s klajo meša, to je gotovo najvažniša reč v živinoreji.

Ravno tako kakor mora vsakdanja kerma dostojna biti, mora živinorejec na to paziti, da je živina pri nobeni kermi premalo ne dobí. (Konec sl.)

Gospodarske skušnje.

(Vlažnost iz zidovja in druzih rečí odpraviti). Kuhaj orehovega ali lanénega olja, kteremu se nekoliko manj svinčene gladkine (Bleiglätte) primeša, tako dolgo, da se tako pokuha, da na verhu skorjo napravi. S tem mazilom zid, kteri mora pa popred dobro očejen biti nesnage in prahú, prevleci dvakrat, in sicer tako, da se vsakbart dobro posuší, preden se drugič namaže. Leséno orodje maži z lanénim oljem, ki se je četert ure na žerjavici kuhalo. Kmetovavci naj bi svoje brane, pluge in vse poljsko orodje, ki ga dostikrat dež namaka, vsako leto enkrat, najbolje pozimi, ker nimajo veliko opraviti, z kuhanim lanénim oljem namazali.

(Če imajo teleta ali prasci dalje časa drisko), je hrastova skorja kaj dobro zdravilo. Unanjo grapovo

kožo osterži z nožem; tako očejeno skorjo pa potem v vodi kuhati daj tako dolgo, da bo voda kakor močna kava (močen kofè). Te hrastove vode daj potem vsako jutro po 2 do 3 žlice, dokler driska ne jenja. — Hrastova voda je tudi dobra za spiranje starih ran, ki jih komati napravijo vpreženim konjem in volom.

(Koruza amerikanska, kteri se „konjski zob“ pravi), ker je nekako konjskemu zobu podobna, je eno najboljih koruznih plemen; le škoda, da tako počasi zorí, da v naših krajih malokdaj dozorí. Vendar naj noben gospodar ne opustí te koruze saditi, komur je za živinsko klajo mar. „Konjski zob“ zraste 10 do 12 čevljev visok in je poln perja (koruzovine); na oralu (johu) zemlje se pridela 1500 do 2000 centov klaje. Kaj! ali ni to sila sila veliko? Ni je klaje, da bi bolj rodovitna bila. — Tako pravi časnik štaj. kmetijske družbe, in mi po svojih skušnjah na vertu krajnske družbe v Ljubljani poterdimo to skozi in skozi; tudi mi smo letos to koruzo skusili in se prepričali, da res donaša klaje na cente. Pa je bila turšica ta tudi res tako velikanska, da jo je vsak radoveden ogledoval. Nadjamo se vendar, da saj nekoliko je bo dozorilo in da bomo mogli kaj semena po deželi dati.

Pametnik gospodarjem.

(Iz dnevnika nekega kmetovavca). Kakor slab jezdic najboljega konja pokvari, ravno tako tudi nemaren kmetovavec najboljo zemljo v nič pripravi. — Kmetijstvo in živinorejstvo ste dvojčka; eno brez drugega obstati ne more. — Naravnost od ene pike do druge je nájkrajši pot. — Po tem vodílu ravnaj, če hočeš svoj cilj in konec doseči. — Bolje je danes jajce, kakor jutri kokoš; zato bodi tudi z manjšim dobičkom zadovoljen.

Koliko zern je v enem avstrijanskem vagánu?

Večkrat že so šteli: koliko zern tega ali unega žita gré v en vagan (mecen), in našteli so, da pšenice gré 1 milij. in 298,736 zern, reží 1 milij. in 604,912, ječmena drobnega 962,272, ovsa 945,456, graha 349,920, deteljnega semena 38 milijonov in 373,120 zern.

Za domače potrebe kaj.

(Pozlačene rečí se očedijo) najbolje in brez vse nevarnosti, da bi se zlato odergnilo, s kosčkom čebule, ki se pomaka v močán (rektificiran) vinsk cvet ali spirit.

(Sirovo maslo ali puter se hitro napravi), ako se v smetano nekoliko zrezane čebule verže; al po čebuli diší maslo. Bolje je za tega voljo kuhinska sol, ktere se kake 2 periši za kakih 60 verčev smetane vzame in v pinjo verže, ko se mesti začne.

Slovstvine zadeve.

Poženčan prečastitemu gosp. Zalokar-ju:

Ali naj bo abecedna ali družinstvena osnova v našem slovarji?

V obziru osnove našega slovarja naj se Vam očitno oglasim, ker ta reč terja očitnih pomenkov. V nekoliko rečeh sem z Vami enacih misel, v nekterih pa — „ne trouvez pas mauvais“ — nekoliko drugače mislim. Kar drugače mislim, to Vam želim tù razodeti.

Družinstvena osnova se mi ne zdi namenu našega zdanjega slovarja primerna; mi potrebujemo res besednih litanij z nekterimi izjemki. Etimologična kakor tudi družinstvena osnova je li za učene preiskovavce, kteri že jezik dobro umejo, in teh je malo; drugi pa potrebujemo slovarja, kteri nam besede po abecednem redu prešteva, ker so te nam samim Slovencom več ali manj neznane in jih bodemo po tem redu najpred in najlože najdli. Ravno tako in pa še bolj je osnova po abecednem redu za tujce, kteri si želé s slovarjem pri učenji našega jezika pomagati. Vsak bo vprašal, kaj kaka beseda po nemški pomeni, in je bo hitro šel v abecedni red ali po abecedni osnovi iskat, za družinstvo te besede se ne bo zmenil.

Tudi drugi narodi so svoje slovarje sploh po abecedni osnovi pisali, dasiravno menda ni nobenega jezika, v kterem bi se ne dala družinstvena osnova vpeljati. Latinskih, greških, nemških, laških, francozkih razgledov bi se dalo silno veliko dati, kakor sami dobro veste. Res je, da se slovanskim koreninam zdaj ena zdaj druga končnica pritakne, in tako je kak poseben pomen poznamovan; zato je slovenščina pripravniša za družinstveno osnovo; toda drugi slovenski narodi so po izgledu Nemcov, Francozov in druzih svoje slovarje napravili, toraj tudi mi ne bodimo v ti reči posebneži!

Gospod Murko je v svoj slovar družinstveno osnovo vpeljeval, zato sem jez marsiktero besedo pri iskanji zgrešil, in vendar sem že toliko z različnimi slovarji opraviti imel, da menda malo kdo toliko. Če sem se jez pri družinstveni osnovi spodtikal, kako bi se še li tistim godilo, ki niso slovarjev vajeni, in pa tujcom? Gospodi! zabotitesia i svetitesia o mnogom, a odno toljko nužno, da razumemo pomen slovenskih besed. Peščica učenih, kterim je za družinstvo in etimologio mar, naj si sama pomaga, saj ima gospod dr. Miklosičeve „Radices linguae slav.“ in Jarnikov etimologikon, in zraven ji utegne abecedna osnova našega slovarja v pomoč biti.

Družinstvena osnova bi slovar veliko veči napravila. Vsaka beseda bi bila pri svoji družini, in zraven bi morala tudi v abecednem redu biti, in v družinstvenem ali pa v abecednem redu bi morala zraven nje stati, kje da ga je najti, in ta popis bi včasi več prostora vzel kot pa nemško ime samo. Pri dvakratnem napeljevanji besed ni mogoče, da bi se slovar obilno ne narastel, kar bi tudi tiskarne stroške in ceno obilno povikšalo.

Le glagole s predmeti, kakor se meni zdi, bi bilo v družinstveno in tudi v abecedno osnovo staviti. Nekteri glagoli so le s predmeti v navadi, na pr., našati. Pri tacih bi bilo v slovarji tako-le ravnati na pr.: Našati, welches öfters tragen bedeutet, ist nur mit Präpos. gebräuchlich, z. B. donašati, nanašati, obnašati se, odnašati, oponašati, ponašati, prednašati, prenašati, prinašati, sponašati se, raznašati, zanašati, znašati. Sieh jedes in seiner alphabetischen Ordnung. In v abecedni osnovi bi morali ti pomeni vsak na svojem kraji razloženi biti.

Več ljudí več vé, in kar ni v enem kraji znano, je morda v drugem. Da bo slovar popolnamši, je treba, da ga zraven nekterih Krajncov tudi nekteri Korošci, Štajarci, Primorci in Goričani pregledajo in sebi znane pa v slovarji še opušene besede in opazke dostavijo. Nazadnje naj ga še gosp. dr. Miklosič in gosp. Cigale v pretres uzameta.

Da bi Vam besed in prislovic pošiljali, ne bo šlo; za vsacega bi bilo preveč opraviti, ako bi spisoval, kar vé. Le to Vam spisovati, česar nimate, pa spet ni mogoče, ker nihče ne vé, kaj imate, kaj nimate. Če bo kdo rokopis bral, bo kmalo vidil, kje je dostaviti, kar vé.

Mnenje gosp. dr. Miklosiča in gosp. Cigale-ta v obziru slovarjeve osnove ni zanićevati, in še celó dolžnost je ju poslušati, kjer je to naročil rajnki prečastiti gospod mecen. Besede gosp. dr. Miklosiča, ki jih je bilo v „Novicah“ brati, so zares tudi premislika vredne in važne.

Abecedna osnova brez družinstvene bo ustregla učenim gospodom in učencom slovenščine. Ž njo se bodete združili z učenimi podpiravci slovenskega slovarja, „l' union c' est la force!“

To so moje dobrovoljne besede do Vas, sicer pa ostanem Vaš stari spoštovavec.

Glasi o cesarskem ukazu,

ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

IV.

Zdaj nekoliko besed o nemškem jeziku. Da nam je potreben, sem že rekel; zdaj pa še pravim, da nam je tako zlo potreben, da bi se ga tudi brez viši zapovedi učiti morali, ne samo zavoljo silno bogate literature, ki je v njem, ampak, in morebiti še bolj zavolj tega, ker so slovenske dežele vodotoč, ki vodi nemško obertnost in kupčijo in sploh nemško občenje do jadranskega morja in do laških dežel. Z Nemci se nam je vsakod vsak dan in skoraj vsako uro pečati; to dolgo, stoletno pečanje nas je z njimi pobratilo, pa ga tudi ni med našim in med nemškim narodom nikakega sovražtva. Spoznavši potrebo in korist se učimo radi jezika svojih sosedov, in le bedak bi se zoper to učenje vzdigoval.

Toda ni dosti le učiti se, treba se je tudi naučiti, kdo bi to tajil? In menda zato, ker je ta reč tako jasna, nam nekteri učitelji pa tudi neučitelji odgovarjajo: kako pa se bodo naši učenci nemški naučili, če se slovenščina v šole vpelje?

Kako je ta odgovor od vseh strani puhel, naj ostane za zdaj na strani; za ta odgovor imam jez najpred vprašanje: Gospodje, ali pa je tudi res, da so naši učenci do zdaj tako popolnoma v šolah se nemščine navadili, kakor bi se je navaditi morali in mogli? Povejte mi po svoji vesti, ali jih imate le desetino vseh, za ktere lahko rečete: ti znajo zares po nemški govoriti in pisati? Če mi bote resnico v odgovor dali, porečete, da ne. In vendar je priložnost tako obilna bila se naučiti!

Kaj tedaj je krivo tej nevednosti, od kod prihaja, da je tako malo v nemščini popolnoma izurjenih?

Čeravno se je materni jezik, nji za voljo, zanemarjal, kakor bi ga ne bilo, ali kakor da mu nikakoršna pravica ne gré? Meni se zdi, da je ravno to poglavitni vzrok slabemu vspehu; ni se gledalo na to, da je nemški jezik pri nas tuj jezik; učili so ga, kakor da bi nam bil materni; vsaki pa lahko previdi, da mora učitelj drugačne metode se deržati, če uči tuj, in drugačne, če uči materni jezik.

Naj o tem nekoliko obširneje spregovorim.

Pet potov je, po kterih se človek druzega jezika navadi.

Pervi je, če pride še otrok v tujo deželo, pa se deželnega jezika nauči, svojega pozabivši; njemu postane drugi jezik poglaviten, ker ni v pervem še misliti znal. Tak človek se od svojega naroda odcepi, pridruživši se tujemu. To se godí sploh le poredkoma, pri nas skoraj le pri vradniških otrocih, ker se po svojem stanu starši včasi v tujo deželo preselijo.

Drugi pot je, da pride otrok le za nekaj časa med drug narod, nalašč zato, da se jezika nauči; to je pri naših kmetih pogostoma, da pošiljajo otroke na Koroško zavolj jezika; ali jezik, ki se ga naučé, je prost; ta navada je tudi le za proste ljudí, ker imenitneji sami nemško znajo, in otroke to, kar sami vedó in znajo, domá nauče.

Tretji pot je, da se vzame na dom kak učitelj tujega jezika ali pa, da se otrok v kako hišo dá, kjer le tuji jezik govoré. Pa to je mogoče večidel le bogatinom, ker so taki učitelji in take hiše drage; pa bi jih za vse učence tudi premalo v naših krajih bilo in učenci se imajo zdaj toliko učiti, da jim ne ostaja dosti časa, s tujo rodovino ali z učiteljem tujega jezika se dosti pogovarjati. Četerti pot pa je tisti, kterega edino zdrava pedagogika in zdrava pamet priporoča; po njem hodijo vsi izobraženi narodi po celem svetu in je tak, da se izuri dete najpred do dobrega v maternem jeziku in naučivši se ga tako, da ga zná pravilno govoriti in pisati, se jame še le z drugim jezikom pečati. Domači jezik je po tej edino pravi metodi podlaga za tuj jezik; primerjaje enega z drugim, razjasnovaje enega z drugim, zaznamovaje enakosti, pa tudi razločke v gramatiki, sintaksi, fraseologii vodi učitelj mladenča lahkoma, brez zmotnjav in napot in mladeneč se uči rad, pa tudi, če je količkaj glave, vselej s pravim vspehom; tuji jezik zná, kadar je uk končan, tako pravilno pisati pa tudi do malega tako po postavi govoriti, kakor tisti ljudje, kterim je ta jezik materin. Izmed Slovanov se učé tujih jezikov tako Rusi, Poljaki in Serbi sploh, pa tudi drugi se razun nas te metode poprijemljejo, če druzega ne, saj njeno dobroto spoznajo in se živo za-njo poganjajo.

Še en pot je, se tujega jezika quasi naučiti in ta pot je zgolj naš, ta pot, čujte! je naš original. Kdo pa se z originalnostjo ne pobaha? Tudi jez bi se ponesel, če bi se dalo. Naši ljudje hočejo in po pravici hočejo, da jim se otroci nemški nauče; ta jezik nam je tako potreben, da nam bolj biti ne more, in vendar se ta narodna želja ne spolnuje nikakor tako, kakor bi se spolnovati imela. Mar ni res? Kako pišejo naši učenci, zapustivši osmo šolo? da ne znajo skoraj nikakoršnega pisma sostaviti, ki v praktično življenje sega, mi bo vsaki poterdil ali na to tù ne gledam. Kako pišejo, prašam, to, kar bi po prejetem poduku pisati mogli? Skoraj povsod je najti čudno napet štil, poln rogovilastih tropov in figur, poln klicajev, prašajev, pomišljajev, reven pa v besedah, prav harlekin, ki se človeku pristudi ali pa ga na smeh sili. Periode so ali po celi strani razpotegnjene ali pa jih celó nič ni; brez prave logike se stavki na stavke kopičijo; zastonj boš v taki šušmarii gladkega, in ob enem jedrastega jezika iskal. To veljá za formo, kaj pa misli? Se mar one s pravo nemščino ujemajo? O nikar za-nje ne barajte, kako bi vam ta čudna zmes, ta kerparija raznih jezikov ugodila, ktera je vse drugo, le nemščina ne. Kakošno pa je nemško govorjenje ne le naših učencov, ampak naše, po stari navadi odrejene in izučene gospôde sploh? Kdor ima lastno veselje za jezik, da se z njim sam od sebe trudi, tak se vé da se ga nauči. Ali kaj pa sploh? Vsak Nemec se čudi tujemu izgovarjanju svojega jezika, ki ga med slovensko gospôdo najde. Tuji jezik govorí ona z domačim akcentom, sèm ter tjè tudi domači pologlasnik va-nj prenašaje (na priliko ein and'rer), sploh po domače ga zategovaje, tedaj na pr. v Ljubljani na pol prepevaje. Ali je mar to po nemški? Pa še več. Kje je nemška fraseologija? To kar se govorí, je popačena slovenščina v nemški obleki. Kje je prava nemška sintaksa? Nji ni skoraj ne duha ne sluha, vse vprek se rabi na priliko imperfekt, perfekt in plusquamperfekt; „da“, „als“, „während“, „indem“ je eno za drugo; vojvoda vseh partikul pa je mogočni „ab'r“ ali „ob'r“; kjer se nič druzega ne vé, ti gotovo on svojo, da si tudi tujo, zastavo razvije. Kje je nemška leksigrafija? V eno mer se govoré taiste besede, da je le misel misli količkaj podobna; pač bi tenek besednjak bil, ki bi se iz besed sostavil, ktere Slovenci, nemčaje, govoré. Toda kaj bi to pravil? Saj se dá za silo, če se ne vé nemška beseda, slovenska povedati in saj nič ne dé, če je prav en stavek nemški in drug slovenski, naj tudi ta ali uni pravi, da je to gerda čobodra in očitna spričba, da tak človek ne zná ne nemški ne slovenski, in da je kakor netopir, ne tič ne miš, ampak vsakega na pol. Ne zamerite, jez bi tudi ne bil o tem jezika iztegnil, če bi to le privatna reč bila. Dokler imamo šole, pa moramo že tirjati, da se vsaka reč in toraj tudi vsaki jezik tako učí in naučí, kakor za izobražene ljudí gré.

Pa naj grem dalje. Kteri zakladi iz nemške literature imajo pri nas največ bravcov in kupovavcov? Iz ničesar se nam bolj ne razodeva plitvo, poveršno znanje in poznanje nemškega izobraženja, kakor iz „lektire“, ktera se je naši gospôdi prikupila. Kakošna da je, raji molčim; saj vsaki vé, da se po znanstvenih in sploh po koristnih bukvah malo poprašuje. Kakošen je tedaj sad? prašam zdaj, ki ga

Slovencu dolgo in obširno — da ne rečem — preobširno učenje nemškega jezika prinaša. „Mi se naučimo toliko pisati in govoriti, da nas Nemec razume in mi njega“. To je tedaj vse? to je vzrok, da se nemščina tako dolgo in tako obširno uči? to vzrok, da se domačemu jeziku ne dajo — Bogme, ne milosti — ampak pravice!

(Konec sledí.)

Svarilno in podučno.

Stariši! pazljivi bodite pri ženitvah svojih otrok.

Poslovenjeno.

Bogatemu hišniku mesta B. je bilo napovedano, da dobil bo v stanovanje vojaka, kakor se to dan današnji ne zgodi ravno redko. Kakor pa je sploh znano, da si bogastvo in revščina ne podajate posebno prijazno rok, se je tudi naš mestnjan mislil znebiti in odkrižati vojaka s tem, da ga je udinjal, se vé, proti plačilu, v stanovanje neki borni vdovi. Povedati pa vendar še moremo v izgovor gospodarja, da imel je pri obilnem premoženji vendar le majhno stanovanje in tedaj tudi za svoje lastne potrebe le malo prostora; zraven tega pa se je imela še v kratkem edina njegova hčerka — zalo in berhko dete — omožiti z nekim bogatinom, ki že dva mesca v bližnji sosedščini prebiva ter se je nadjal, prec po poroki biti lastnik vsega lepega premoženja svojega očeta. Kdo tedaj bi se utegnil v tacih okoljšinah pečati s ptujim vojakom!

Nekega večera je bila pri našem mestnjanu posebno sjajna veselica. Soba je bila ovenčana, svečniki so viseli od stropa ter razsvitljevali bogato opravo sobe in vesele obraze gostov, ki so sedeli za mizo, obloženo z najboljšimi jedili in pijačami v toliko obilni meri, da šibila se je skoraj pod njih bremenom. Zaroka se je ravno praznovala domače hčerke, ktera je vsa srečna sedela poleg svojega zaročnika, krepkega in lepega moža. Na smert bi bili nocoj ljudje pred mislili, kakor na „vkvartiranega“ vojaka, pa ná — kar zapoje zvonec verh stopnic s tako silo, da se vsi prestrašijo, najbolj pa srečni zaročnik. Strežej stopi v sobo z naznanilom: vkvartirani vojak je zunaj. Prišel je ravno po železnici, podal se v naznanjeno stanovanje, al tam je najdel ubogo vdovo bolno na smert; komaj mu je zamogla še naznaniti, kam da naj se podá. Gostovi, židane volje dozdaj, osupnjeni eden druzega gledajo; toda kmali se zdramijo in sami srečni veseli hočejo tudi druge vesele víditi. E kaj hočemo z revežem — reče eden izmed njih — lačen je morebiti, da se mu v želodec vidi; naj pride noter; bo z nami zajel. In vsi pričujoči poterdijo to misel; stoli se zmaknejo skupaj, strežeju pa velijo, naj vojaka noter pripelje. Vojak si ne dá tega dvakrat reči, odloží urno svoj „coken pok“ (Sack und Pack), ga s puško vred v kot postavi, potem pa stopi spodobno, skor bi rekel, nekako ponosno med veselo družbico ter se nazočim, akoravno prostak, omikano prikloni. Pa je tudi kavelj, da malo tacih; visok kot jelka, tenak kakor struna, okroglih lic, bel in rudeč kakor mleko in krí, pod nosom pa majhne začernele berkice, z eno besedo: korenjak od nog do glave. Vsem se berž na pervi pogled prikupi, in hišni oče ga po svoji pravici poleg sebe posadí. Da mu jedila od vseh straní ponujajo, se samo po sebi razume; vojak pa res tudi ne lomi kakor kmečka nevesta, ampak jé in pije prav pošteno.

Ko se nekoliko okrepča in poživi, se začne ozirati po veseli družbici. Njemu nasproti sedita zaročnika. Ona, ker si imata veliko povedati, vsa v govorjenje zamaknjena, sta se med vso družbo najmanj za mladega vojnika zmenila, pa kdo jima bo to zameril; saj je dovelj znano, da imajo taki sami s seboj največ opraviti in govoriti. Tudi tukaj je imel, kakor se je čutilo, ženin svoji nevesti veliko skrivnostnega povedati, ker je bil v enomer proti nji obernjen in kazal herbet novemu gostu. — Hišni oče zašepta čez en čas vojaku na ušesa: „Una-le dva sta moja hči in prihodnji zet; nalite si kupico, da ju nekolike zdramimo; piti hočemo na nju zdravje! Vojak toliko raje uboga, ker si še ni bil pogasil svoje žeje; natoči toraj kozarec, oče pa vstane in veselo ter glasno spregovorí: „Na zdravje ženinu in nevesti, da ju blagoslovi mogočni Bog in jima dá doživeti srečne in vesele dní!“ Cela družba se vzdigne, prime za kozarce, glanso žvenketanje se začne odmevati, med ktero se uberajo glasne vošila novozaročenima. Naš vojak ima še le zdaj priliko, viditi ženina natanko v obraz; — ravno hoče terčiti ob njegov kozarec, pa hipoma odmakne svojo roko ter začne meriti žlahnega gospoda od nog do glave. Pogleda ga še ojstreje v drugo, pogleda ga v tretje. Gosti se vsedejo zopet vsaki na svoje mesto.

Nad zaročnikom bi bilo zdaj pazljivo oko lahko spoznalo strah in trepetanje; vojak pa se globoko zamisli, pogleduje ženina, in vidi se mu na obrazu, da je sam s saboj v terdem boji. Mahoma pa, proti hišnemu gospodarju obernivši se, urno vstane in reče: „Brez zamere, gospod, stopite za par besed z manoj v stransko sobo“. Gospodar in vojak odideta, zaročnik se vidoma razgane kakor od gada pičen; obledí ko pražna ruta, ter med besedami: „oh, slabo mi je!“ svoj klobuk popade in jo skozi druge vrata urno iz sobe popiše. Pričujoči gosti ne vejo, kaj vse to pomeni, ko vojak in oče, slednji vès prepaden, zopet v sobo stopita. Na nju vprašanje, kje da je ženin, odgovoré gostovi, da ga je bolezen napadla in da je ravno vunkaj šel. Gredó za njim, al ne v hiši ne v njegovem stanovanji ni bilo ne sledú ne tirú bogatega gospodiča. Vojak zdaj zbrani družbi naznani, kar je bil že poprej hišnemu očetu skrivaj povedal, da ženin ni ne gospod ne bogatin, ampak velik potepúh, iz njegovega kraja domá. Še le pred malo časom je bil iz ječe izpušen, zapustil je domá svojo zakonsko ženo in otroke v veliki revščini, in hotel zdaj po zvijačah in goljufii svojo družino v še večjo nesrečo pripraviti. Natanjčniše preiskovanje v stanovanji potepúha je poterdilo besede vojakove skoz in skoz, ker vse pisma njegove, na ktere je svojo bogastvo in žlahni stan opiral, so bile ponarejene.

Za njim ni bilo najti sledú, zginil je kakor kafra; mlada zaročnica hvali Boga, da je tolike nesreče rešena, mladi vojak pa se tudi počuti v svojem „kvartirji“ prav dobro; — da! ljudje, ki se bolj natanko v zadeve druzih ljudí vtikujejo, clo vediti hočejo, da bode v kratkem zet svojega hišnega gospodarja.

J. Levičnik.

Ozir po domovini.

Vsakemu domoljubu je mar za zgodovino svoje dežele. Marljivo so iskali, išejo pa tudi posebno sedanji čas učeni možje vire zgodovinske, prizadevajo si ohraniti ostanke in spomine iz starodavnih časov, ter jim trebijo mah pozabljivosti. Naši sedanji časi bodo kadaj stari; prihodnji rodovi jih bojo le iz zgodovine poznali. Da bi našim naslednikom tako ne šlo, kakor gré nam, je treba dovelj gotove tvarine njim zapustiti, in to ne le samo od cele dežele sploh, temuč tudi za posamne oddelke in kraje. Po vsi deželi živé možje, ki imajo vednosti in priložnosti zadost, da bi znali in mogli imenitnejše dogodke zapisati, — pa žalibog! celó malo se spravlja takega na dan. Začnimo enkrat v resnici! — Za 70 — 80 let nazaj imamo še žive priče, in to je že veliko. V pretečenih osemdesetih letih se je mnogo mnogo važnega dogodilo. Kar mi danes še lahko zvemo, bi v desetih letih zvediti več ne mogli.

Največ časa, vednosti in priložnosti za prihodnje zgodovinske spise skerbeti imajo duhovni gospodje in učitelji. Tem je prav znano vse, kar se v celi fari pripetí, in ne zgubi se lahko, kar ti v dotične knjige zapišejo. Zraven tega se sme upati, da tako pričeto delo ne bo zaostalo; slehern bo pa tudi lahko brez ovinkov zvedil, kje se resnica v kakem prigodku najde. Ne zgubi se ravno preveliko

časa in tudi prevelike učenosti ni potreba. Velikrat je bolje, če se le „factum“ — zgodba — kakor je, brez posebne kritike zapiše; kaj takega zapisati pa ni ravno težavno. — Veselja mi vselej serce igra, kadar mi kak star gospod ali pa tudi kak priprost kmetič pripoveduje, kaj je v preteklih časih doživel. Bral sem veliko že od Napoleona I. in tedajne francozke vojske; nobena reč me pa ni tako mikala, kakor če mi je starih kter z perstom pokazal in povedal: „tukaj so stali Francozi — po uni cesti le so cesarki priderli itd.“ Ne rečem, da bi se take malinkosti zapisati morale, čeravno so imenitne za kraj, kjer so se primerile; saj tudi po pretečenih stoletjih kaka majhna reč pojasniti more veliko zgodovinske prekucije. Saj kar je del bistvenega, naj bi se ne prezeralo.

Naj mi je pripušeno, drobtinico tako podati „Novicam“ — namreč načert zgodovine podfare sv. Lenarta nad Loko.

Kar sem zapisal, sem zvedil od 87 let stare žene in od 80 let starega moža.

Kje je podfara sv. Lenarta?

Od stare fare v Loki pelje za selško Soro po dolgočasni soteski sedaj zadost lepa cesta proti Selcam, Železnikom, Zalemu logu in Sorici. Ko se dobro uro hodá korači po ti cesti, dolina bolj odperta prihaja in prijazno se z hriba na desni strani Sore kaže cerkev sv. Tomaža, podružnice selške fare. Po pokritem mostu dospeš hitro na Praprotne, pervo vas od Loke. Od tod storiš še ene stopinje in na levi strani ceste se odpre druga soteska, iz ktere urno potok v Soro hití. Ako hočeš do sv. Lenarta priti, ali pa cerkvico sv. Valentina na Jarčjem berdu obiskati, zapusti tukaj cesto in memo malna jo potoku nasprot udari. Pot je od začetka prav slab in ptujcu, ako bi hotel ponoči po njem iti, bi svetoval pri Sodarji, zadnji gostivnici pri cesti, si preskerbeti vodja s svetilnico. Dobro, da to dolgo ne terpi; v poli ure prideš med lepe travnike, kjer te visoko z gore iz oserčja loških hribov nova in čedna cerkev sv. Lenarta pozdravlja; nižej na levo je cerkev sv. Valentina. Še debele pol ure po stermi stezi in pri cerkvi si! Ni posebno mikaven pogled od tod, vendar najlepši od vseh farnih cerkvá loške tehantije zvunej Loke. Od mogočnega Stola blizo do Kuma lahko šteješ glave gorá, ki stojé med Kranjskim, Koroškim in Štajarskim. Najlepši je pa viditi, kadar solnce že nad Blegašom proti zahodu stojí, Smelednik, Tujnice, Limbarsko goro, sv. Trojico itd. Obraz orjaškega Triglava nam zakriva Rakitovec. Nekaj hiš je naslonjenih na zgornji sredi 4200 čevljev visocega Mladega verha; še višje krog Koprivnika se Martinov verh razprostira, in zadej bolj proti zapadu je Blegaš — mejni čuvaj.

Ustanovljenje lokalije leta 1790.

Sv. Lenart je bil nekdaj podružnica selške fare. Petkrat vsakoleto je bila sv. maša tukaj: o Božiču, o Velikinoči, nedeljo po sv. Florjanu, žegnansko nedeljo, in pa urna maša. Ob času cesarja Jožefa je živel v Selcih gospod A. Kupfer, duhoven brez službe. Slovel je kot imeniten spovednik, kajti je bil trikrat v Rimu. Po njegovem svetu sta ključarja Grosel in Debeljak okoli leta 1785 zidala farovž. Slasti Debeljak, premožen kmet, si je veliko prizadjal. On sam je 300 gold. založil, in toliko je v tistih časih zidanje sedanjega farovža stalo. V novi farovž se je imenovani gosp. A. K. preselil, in z pripomočjo ključarjev, od kterih je Debeljak rekel: „Faro moramo imeti, če tudi vse premoženje dam“, je dosegel, da je bila leta 1790 lokalija ustanovljena. Debeljak je zares obožal; pa hitro si je hiša opomogla, in še danes je njegov unuk terden kmet.

Perva inštalacija je tri dni terpela. Gospod Kufer je bil premožen in je po versti vse kmete cele lokalije gostil. — Duhovni so se hitro verstili in ob časih francozke vojske celó nobeden ni hotel te službe prevzeti. Poslednjič je vendar gosp. A. A. s pogojem, da mu bojo kmetje nekoliko proste bire in les za kurjavo dajali, lesem prišel. Imenovani gosp. A. A. je zadnje leta svojega življenja ob pamet prišel.

Francozka vojska.

Francozka vojska hribovcom ni veliko prizadjala. Zunaj malega števila vojakov, ki so prišli po živine, slame in ovsa za vojaške potrebe, ni nič na vojskini čas opominjevalo. Spadala je okolica deloma pod mêra v Železnikih, deloma pod selškega. Le malo jih je bilo pred mêrom poročenih. Slišali smo — mi pravi omenjeni stari mož — od Kranja sem jako streljati, pa zastran tega se nismo dali pri delu motiti. — Zopet smo bili cesarski.

Hude leta in obdelovanje griča.

V hudih letih kruha ni bilo, ker še oves ni dozorel. Pridelalo se je pa veliko podzemljic, da prehudega glada vendar ni bilo in nobenemu ni bila posebna sila beračiti. — Krog farovža in cerkve je bil zarašen gojzd, le zvonar je imel neke njivice. Že za gosp. A. K. je petdeset sežnjev od farovža neki kerčmar se vselil; ta gostivnica in farovž ste še sedaj edine hiši na griču. Vsaki gospodar je nekaj germovja in gojzda v njive in travnike spremenil. Najlepši spomin si je pa postavil lokalist gosp. Gregor Kotar. Veliko žlahnega sadja je zasadil in pusti grič v prijeten vert prenaredil. Trud njegovih blaženih rok sedaj hvaležni vživamo. Bog mu plati! Njegove košice tukaj počivajo.

Češnje.

Vsakoršnega dobrega sadja se tukaj veliko pridela; najbolj pa slové češnje, kterih je sila veliko. Marsiktero leto pride veliko denarja za prodane češnje v te hribe; v dobrih letinah po 60, 80 goldinarjev skupijo nekteri. Lepe so pa res češnje tukaj tako, da Ipavci po nje pridejo in jih za ipavske v mestih prodajajo.

Nesreče.

Leta 1826 so rajnki knez in škof A. Wolf pri sv. Lenartu bili. Pred njimi nikoli še škofa ni bilo lesem. Hribovci so milostljivega višjega pastirja z možnarji počastiti hotli. Nek ptuj človek je bolje od njih hotel vediti, kako se možnarji terdo nabijejo. Zaničevaje vse dobrovoljno svarjenje svojoglavno na prah v možnar peska naspe ter ga z železom jako zabija; — železo in pesek napravita iskro, prah se uname in nesrečni človek je žalostno poginil. — Leta 1841 je bila huda ura na gori. Magnet na turnu je bil zanemarjen. Udari pervič na magnet. Železo ni šlo do tal; uima časa ga je prikrajšala. Strela po železni vezi na kor šine, ga dobro razrahlja, se verne, divjá dolgo krog cerkve in se pod cerkvijo na njivi zgubi. Zvonik je jel goreti. Previdni in serčni Luka Potočnik je zvonec otel, pa tudi Gašper Vidmar se je pri ognji pravega junaka skazal. Druga strela pade blizo farovža na tla, šviga med nogami gosp. L. St. v farovž memo kuharice v kuhinjo, potem v izbo na vse straní vse razruši, ter se v tla zgubí. Maček in pes sta bila mahoma mertva; farovž ni gorel, tudi ne gospodu ne kuharici se ni nič žalega pripetilo.

Nova cerkev.

Stara cerkev je bila borna, majhna — in zvonik je pogorel. Živa potreba je bila tedaj novo cerkev zidati. Težavnega dela so se krepko gosp. Matevž Lipovšek poprijeli ter ga z velikim trudom lepo doveršili. Imamo lepo novo cerkev, ki je bila leta 1853 posvečena. Leto 1857 z močnimi potresi nas je prepričalo, da je nova cerkev terdno zidana, ker se ni poderla, čeravno je nekoliko terpela; sicer pa, zunej otave, pridelki niso bili pičli ne slabi.

Toča.

Toča je tukaj domá. Prav rada te hribe potolče. Posebno huda je bila leta 1853.

Rakovnači.

Ta kraj je bil nekdaj gnjezdo rokovnačev, ciganov in kontrabantarjev. Sedaj je boljše, ker žendarji, sreča za celi kraj, nas res pogostoma obiskujejo.

Platno.

Ljudje se živé od živinoreje in poljodelstva. Pozimi pa še vedno kolovrate urno sučejo ker lahko platno prodajajo. Bolj bi jim mogel skopost kakor pa gizdost in pijančevanje očitati. Kruha ne stradajo, če so tudi z ovsenim zadovoljni.

Zdrav je naš kraj.

Kolere tukaj še nikoli ni bilo in zimice (merzlice) še po imenu hribovci ne poznajo. — c.

Prijazno povabílo.

Vodstvo gluhomutnišnice v Gorici se na vse stariše in druge predpostavljene oberne, naj bi gluhe in mutaste otroke, ako bi tacih revežev v svojem kraji imeli, v tisto gluhomutnišnico izrejati poslali, kjer se taki otroci najpervo Boga spoznati, dobro brati, pisati, rajtati, risati in govoriti, kakor tudi v vseh druzih šolskih vednostih, nekoliko že odrašeni fantje tudi kakega rokodelstva učijo, deklice pa pod vodstvom častitih šolskih sester zraven šolskih naukov prav čedno šivati, plesti, štikati in vseh drugih ženskih opravil. Za vso tako izrejo se plača sila malo; le 130 goldinarjev na leto, namreč za učenje, živež in obleko. Šolsko leto se začne mesca novembra.

Dopisi.

Iz Maribora 2. okt. Nek gospod — ? — se v časniku „Tagespost“ 28. kimovca ljuti, da se mi podravski in pomurski Slovenci domačega vladika radujemo ter vesele čustva svetu naznanjamo. Misli v dopisu iz Maribora 24. kimovca razgrnjene niso samo moje in R. B-ve, temoč misli slovenskega naroda sploh, ki je toliko let hrepenel po domačem pastirji; tega se lehko prepriča vsaka blaga duša ne v Gradcu, ampak med našim narodom. Tudi še Vam povem, da je dosti ljudí pri onoj svetečnosti solze samega veselja točilo, Boga slavilo in hvalilo za tolik dar. Prekuhane otrobe nam oponašate velé, da še za take radosti ni doba; menda mislite, da še le tedaj naj bi se radovali, kadar bi nas železna roka sovsema obinola ter narodnost zadušila. Take opomembe si ohranite za koga druga! Dopisnik pravi: „Res je, da sekovski škofje niso vsele umeli slovenščine, vendar nikdo ne more tajiti, da ne bi vedno bili skrbeli za dušno in telesno blagost našo“. Od leta 1219 — 1853 sta med 50 škofi morebiti znala eden ali dva slovenski (le poglejte imenik); tedaj je povse krivo Vaše „ne vsele“, bolje bi se reklo, skoro nikdar, ali pa — nikdar. Kaj pa bi Gračani bili rekli dobivaje od postanka sekovske škofije same škofe, ki bi ne bili črke nemški razumeli? Ali menda ne imamo mi pod milim nebom ravno tistih pravic zato, ker smo Slovenci? Drugo je na sredi kolača sedeti in si kruh rezati, drugo umeven pastir narodu biti in za njegovo omiko skrbeti. Pastirstva, ki je ljudem nerazumljivo, še nikoli poštena duša ni zagovarjala. Mladi duhovniki so se res nabirali po našem kraji, vsaj drugih bi ne bili mogli potrebovati, pa dostikrat ste pošiljali radi najboljše našince kamo za Sokol ali na druge pretežke župe izgovarjaje se, da vsi nimajo na Slovenskem prostora. Za bistrejše bi ga že vsekdar bilo, zakaj pa bi vi ne bili z onimi zadovoljni? Vem, niso naši ljudje dajali sinov v učilnice, da bi se po nemških planinah in gorah plazili, temoč da bi svoje ljudstvo podučevali in uglajevali. Od leta 1849 je bila druga, pa za najnovejše dôbe se je vzpet sprevrglo. Velite, da se je skrbelo za dušno pastirstvo. Dajmo! kako pa more kdo vreden dušen pastir biti, ki samo toliko svoj govor zna, kolikor ga je mati kakih 12 let naučila? Komur je mar, da uspešno deluje v Gospodovi gorici, mu je treba narodni jezik dobro znati. Kdo pa je na to gledal? Branilo se je v semenišču slovenski golčati, in v rednih postavah se nam je bralo, da ne govorimo po našem, izvlasti pri mizi ne „propter urbanitatem!“ Součenci (tudi včasih kdo drugi) so nas slovenski govoreče posmehovali, psovali: „die windischen L..... reden schon wieder in ihrer Hundessprache“. To je živa resnica kakor je Bog v nebesih. Kdo nas je branil, kdo zagovarjal? Smo li imeli našince med kanoniki? Odtod prihaja, da še dan današnji imamo duhovnikov, ki namič prav po domače brati ne vedó, ne da bi pridige pravilno spisovati in govoriti znali, kakor se Rešnikovi besedi spodobi; jihove pridige se mi zdijo kor prav tečna hrana v zamazani, gnjusni in nesnažni skledi. Kdo je tega največ kriv? Ne li oni, ki so je pošiljali. Poznam nekega na pol slovenskega duhovnika, ki prišedši iz seminišča na Slovensko je spisaval pridige po nemškem, in prihajal vsak teden v mesto k svoji materi pralji, da mu je poslovenjevala, kar je on nemški spisal; odtod toliko smešnic v pridigah in oznanilih. Še le leta 1849 so si bogoslovci sami sprosili urico vsak teden, da se vadijo v slovenščini. Čigava zasluga je to? Pastirske liste ste nam pošiljali do leta 1849 nemške. Ali tako oče dela s sinovi? Ne, nikdar ne — le očuh s pasterki! — Kako pa se je za učilnice skrbelo? Res jih imamo obilo, pa kako so osnovane (kruto malo jih iznemši)? Kakor se je od zgori ukazovalo. Učenci dovršivši vsakdanjo školo ne znajo pisati nemški ne slovenski, ne razumejo knižice najložejšega obsežka. Je li to naloga narodnih učilnic? Kdo je tega kriv? Ali ne ogledstvo in oni, ki je postavljajo? Toliko se je odonod gledalo na našo omiko. Kakošno je pripravišče v Mariboru? Piškovega oreha ni vredno? Kako je bila uredjena v Gradcu skušnja za naše učnike? O naši slovnici nišče ni čmrgnil; vsaki škorenj se ne dá obuti na vsako nogo. Veste li, kak ukaz je slavno ministerstvo dalo pred nekimi leti za glavne narodne učilnice gledé na slovenščino? Koliko se ga je spolnilo? Kdo je tega kriv? Se to li pravi za učilnice skrbeti? Tedaj je živa in sveta resnica, kar sem ono pisal, — res res smo v narodnih rečeh pasterki bili! — Ako so slovenski učeni možje sekovskega dela toliko za narodnost delali, da se labodski ne morejo ž njimi meriti, sledi li odtod, da je to zasluga seminiške vzgaje ali višjega vodstva? Nikdar! Zahvaliti se imajo Onemu, od kterega vsa modrost prihaja, in svoji samouki ter neopešani marljivosti. V semenišču so se drugi večkrat jim norca delali oponašaje, da se jim možgani vrtijo, ko so se brez vodnika in učnika trudili, da bi nekda svetemu svanju zadovolili in narodu koristili. Sekolovski.

Iz Ljubljane. Ker se živinozdravilska šola v Ljubljani vsako leto končá še le mesca oktobra, bode tudi letos konecletno izpraševanje ali preskušnja v ti šoli prihodnji pondeljek, torek in sredo, to je, 17., 18. in 19. dan tega mesca in sicer dopoldne od 9. do 12. ure, popoldne pa od 3. do 5. Pervi dan bo izpraševal vodja in učnik te šole dr. Bleiweis: iz živinoreje, porodoslovja, ozdravljanja notranjih bolezin, sodniškega živinoznanstva in ogledovanja mesa in klavne živine, — drugi dan gospod učnik Skale: iz raztelesovanja in telesnih opravil v zdravem stanji, iz ozdravljanja unanjih bolezin in operacij, — tretji dan dopoldne pa gosp. Fleišman: iz rastlinoznanstva, ki je živinozdravnikom potrebno. Izpraševanje je očitno in v domačem jeziku. Komur je mar zvediti, koliko se učenci živinozdravilstva izučijo, je prijazno povabljen priti h preskušnjam. — Novo šolsko leto za šolo kovaško in živinozdravniško se začne po vseh Svetih; kdor želí v to šolo vzet biti, naj se oglasi o vseh Svetih, kakor bo drugo pot v „Oglasniku“ povedano.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Komisija, ki so jo presvitli cesar poklicali v posvetovanje potrebnih prenaredb v davkovskih rečéh, bo po nekterih že v drugi polovici tega mesca, po nekterih pa prihodnji mesec svoje važno delo začela na podlagi, ki ga je dnarstveno ministerstvo izdelalo, in ktera podlaga posebno dve rečí obsega: pervič, kako poberanje direktnih davkov po krajši in cenejši poti osnovati, in drugič, kako davke nakladati, da nobeden ne bo čez svojo moč ž njimi obložen. Zastran pervega se ima prevdariti, kako bi utegnile županije po deželi poberanje davkov prevzeti, da bi ne bilo toliko davkovskih gosposk treba, kar bi utegnilo deržavi blizo 200 milijonov gold. stroškov prihraniti; — zastran drugega se ima dobro pretresti: ali niso v nekterih deželah, kjer je kataster še iz unega stoletja veljaven, nektere zemljiša dosti na boljem memo drugih.

— Govorí se, da se v ministerstvu pravosodja izdeluje osnova za novo postavo civilnih pravd, po kteri ima očitno in besedno ravnanje obveljati.

Iz južnih Tirolov 4. okt. Letina se je pri nas slabo obnesla; židni červi nam niso skor nič žide napredli; tertna bolezen nam je pokvarila grojzdje, da je vina malo; suša je vzela skor vse poljske pridelke tako, da se je pozimi lakote bati; tudi za živino ni skor nič klaje. Časnik „Gazz. di Trento“ priporoča ubogo deželo skerbi vikše vlade in milosti dobrotnih ljudí.

Iz Dalmatinskega. Sliši se, da je nadvojvoda Ferdinand Maks otok Kroma kupil in sicer za tega voljo, da bi se ondi, kjer je gorko podnebje ptujemu rastlinstvu kaj ugodno, poskusile saditi nektere rastline, zlasti kitajski cukreni terst.

Iz Serbije. Iz Beligrada 4. oktobra. Skupščina je mladega kneza Mihaela izvolila za višjega armadnega poveljnika; knez Miloš je poterdil to volitev in knez Mihael je že naznanje dal, da rad prevzame to častno službo. Topovi so germeli oznanovaje deželi to dogodbo, in vojaki v Kragujevacu niso vedili, kaj bi veselja storili, da se jim je nenadoma spolnila njih želja.

Iz Bulgarije. Gerški škofje čedalje bolj presedajo Bulgarom, in nektere soseske so jih že tako site, da hočejo gerško vero zapustiti in se h katoliški oberniti. Stanovavci v Hawret-Isaru, kterih število znaša okoli 30,000 duš, so svojo željo, pokatoličiti se, že francozkemu konsulu razodeli. Predstojnik francozkih Lazaristov se je na to v Kalkič podal, kjer so ga slovesno sprejeli. Sedaj se ta zadeva obravnava v Rimu in Carigradu. Francozki konsul je Bulgarom obljubil, da jih hoče varovati nadleževanja gerških vladikov. Izgled Hawret-Isarcov bo posnelo tudi več drugih sosesk, in ako sv. oče papež radovoljen sprejme njih želje, bode bulgarska dežela kmali katoliška. Po bulgarskem časniku „Belgaria“ so namreč Hawret-Isarci papeža prosili, naj jim dovoli Bulgara za njih vladika (škofa) in liturgija njih naj ostane pri starem. Ako se to zgodí, se hočejo zediniti s katoliško vero v primeri zedinjenih Gerkov.

Iz Rusije. Iz Petrograda 27. sept. Najimenitniša novica danes je, da je car Aleksandar dal ujetega Šamyl-a s sinom njegovim pred se priti v Čugujevu, kjer je car, potovaje po Karkovskih vojaških naselbinah, ravno ta dan bil. Car ga je tako prijazno sprejel, da je bil Šamyl serčno ginjen take milosti. Car ga je povabil, naj ž njim ogleda tukajšno armado; Šamyl se je zamaknil v vse kar je ondi vidil. Pojutranjim je na ples povabljen v Karkov. Pravijo, da je prosil, naj bi se mu dovolilo, zadnje ure svojega življenja doživeti v Meki, al tega mu car ni dovolil; določil mu je Kalugo za njegovo prihodnje prebivališče. Kaluga je eno najstarejših rusovskih mest nad reko Oko, 160 verst od Moskove proti južno-zahodni strani. Ondi bo Šamyl prebival v tisti lepi in prostorni hiši, v kteri je bila cesarica Elizabeta na poti iz Taganroga po smerti svojega moža cara Aleksandra I. Ta hiša bo vprihodnje Šamyl-ova za vse žive dní; zraven tega bo dobival za se 10,000 rubljev vsako leto, 5 njegovih ljudí pa vsak po 2 do 3000; verh vsega tega bo smel tri žene pri sebi imeti. Tako bo starec menda vsega dosti imel.

Iz Laškega. Vsaki dan se pričakuje novica, da je v Zürich-u mir sklenjen. Za gotovo se je pripovedovalo, da se bo pogodba podpisala 7. dan t. m., al dosihmal ni še telegraf poterdil, kar se vsaki dan pričakuje. Med tem se na Laškem zürichiškim dogovorom ravno nasprotne rečí godijo. Čedalje bolj namreč vlečejo vlade v Toskani, Modeni in Parmi na sardinsko stran, in v odcepljenih papeževih deželah se je vsaki dan kervavega boja med domačimi bati. V takih zadregah ni čuda, da je nek papeževa vlada sardinskemu poročniku slovó dala in da bode ta Rim zapustil. Al dozdaj se to še ni zgodilo; saj se še nič gotovega ni zvedilo. — Druga čisto nova novíca je, da Toskana, Modena in Parma se neprenehoma potegujejo za zedinjenje, in ker jih kralj sardinski ne sme vzeti pod svoje krilo, si hočejo svojega lastnega vladarja izvoliti, ki naj kraljuje v Fiorenci. In kdo naj bo ta vladar? Stričnik kralja sardinskega: princ Carignan, ki je v poslednji laški vojski za generallajtnanta služil. Princ je nek že obljubil, da ga je volja vladarstvo srednje Italije prevzeti, ako se mu izročí, — in kralj sardinski je nek s tem popolnoma zadovoljen. — Še druga prečudna in čisto nova novica je pismo, ki ga je Mazzini 20. dan p. m. kralju sardinskemu pisal. Pismo to je natisnjeno v časniku „Journal Nazion“, ki v Genovi izhaja, in je pomina vredno posebno zato, ker je Mazzini tako rekoč pervikrat izpregel republikanske vojnice in tudi kraljeve časti ne zaničuje, ako ona le „reši in izveliča Italijo“. Naj podamo svojim bravcom nektere odlomke iz tega pisma, da vidijo, kako Mazzini, zvita glava, kadí kralja sardinskega, da bi ga na konja spravil in se oklical za predsednika ali pa kralja italijanskega. „Čeravno republikanec — piše Mazzini — mi je vendar več mar za domovino svojo kakor zastranko svojo. Vi, presvetli Gospod, morete Italii pomagati na noge, ako le hočete; zato Vam pišem pismo to iz italijanske zemlje. Presvetli Gospod! Vi ste močán; močán po nepremagljivi oblasti, ki Vam jo enoglasna volja ljudstva sporočuje, ki šteje 26 milijonov duš; Vi ste močneji kakor vsak drug vladar sedaj v Evropi, ker nobenega ne ljubi svoj narod tako, kakor Vas. Italija hoče edina, svobodna biti. Bog sam je ukazal Lahom to edinost, ker nas je združil med večno morje in med večne planine. Edinost je obljuba cele Italije. Ena domovina, eno narodno bandero, en narod med drugimi narodi evropejskimi, Rim pa poglavno mesto edine deržave: to je svetinja vsakega Italijana! Vse to, prevsvetli Gospod! morete Vi dognati, ako le hočete. Previdnemu biti se spodobi človeku v mirnih in navadnih časih; serčnost je značaj junaka v težavnih okoljšinah. Presvetli Gospod! Italija vé, da ste hraber vojak na bojišču. Al tisti dan, ko bote krono sardinsko zastavili za edinost italijansko, si bote krono italijansko posadili na glavo! Presvetli Gospod! V imenu Italije Vas kličem k veličanskemu početju! Pozabite le malo časa, da ste kralj, in bodite ta čas le samo pervi deržavljan, pervi oboroženi apostel naroda. Recíte le, da hočete to, in vès svet bo za Vas. Naprej! ne glejte ne na desno ne na levo, naravnost naprej, presvetli Gospod, v imenu večne pravíce, večnega prava! Zmagali bote; tega sem Vam porok. Ko pa bote zmagali, naj že zapustite zanamstvu, kakor Vam je drago, ali ime republikanskega predsednika ali kraljevega vladarja, Vas bo blagoslovil Bog in narod naš. Jez, republikanec, grem rad v pregnanstvo in umerjem rad v njem; al iz serca bom klical s svojimi rojaki: „Predsednik ali kralj, Bog naj blagoslovi Tebe in narod Tvoj, za kterega si vagal in zmagal!“ — Berž ko ne, bo kralj sardinski pismo to „ad acta“ djal.

Iz Rima. S zdravjem sv. očeta papeža nič kaj dobro

ne stojí, akoravno si nekteri vradni časniki prizadevajo nevarno papeževo bolezen zakrivati. Iz Londona se piše, da je kardinal Wiseman že pripravljen, vsako uro se v Rimo podati, ako bi treba bilo novega papeža voliti, da se bo poganjal za papeža po volji francozki.

— Po najnovejših novicah je francozki poročnik vojvoda Grammont naše mesto zapustil in se na deželo podal, ker vse prizadevanje, da bi papež o laških zadevah to dovolil, česar cesar Napoleon želí, je bilo dosihmal zastonj. Tudi žuganje, da bode francozka armada zapustila papeževo deželo, ni nič opravilo.

Iz Parme 6. okt. Včeraj ob 6. uri zvečer je grof Anviti, oberstar vojvodske armade in poseben prijatel rajnkega vojvoda parmiškega, strašno smert storil. Sovražen zavoljo tega, ker je bil udan vojvodinji, je bežal iz mesta; na železnici pa so ga spoznali in tirali v žandarsko kosarno. Ni bilo poli ure, je že šlo od ust do ust, da imajo grofa ujetega v kosarni. V tem hipu vrè ljudstvo v kasarno. tira grofa na ulice, mu priveže verv na roko in ga tako živega po tleh vleče skozi mesto; kdor more, klesti po njem. Ko pridejo ž njim do kavarne, kamor je navadno hodil, mu velijo že vsemu pobitemu vstati in v kavarnico iti. Ko mučenec to uboga in v kavarno stopi, mu razkačena derhal odseka glavo, jo natakne na kol in nese na veliki terg. Derhal rjove kar more. Narodna straža in vojaki pridejo še le na pomoč, ko je bila grozovitost že pri kraji. Še le ob devetih je hrup po ulicah nekoliko potihnil. Mertvega so nesli v bolnišnico. Patrole so celo noč hodile križem mesta. — Sliši se, da je francozkemu poročniku v Parmi ukaz došel, naj terja ostro kaznovanje dopernešenega hudodelstva, in če se mu to ne obljubi, naj berž zapusti Parmo.

Iz Nemškega. Iz Berolina. Kralj je čedalje slabeji; tako mertuden je že, da ga že težko iz postelje na ničevnik prenašajo; le malo že vé, kaj se okoli njega godí. Kraljica mu streže noč in dan. Ker ni upanja več, da bi se ozdravil, bi bilo za-nj in vse njegove bolje, da bi ga Bog kmali k sebi poklical.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Cesar Napoleon je ukazal, naj se pospešijo zidarske dela v Saint-Denis-u, ker mesca maja morajo kostí rajnkega Napoleona v rako Saint-Deniško prenešene biti; le serce bo ostalo v kapeli invalidov.

— Iz Toulona. Tukajšnim vojnim ladijam je došel ukaz, se podati na morje, — kam, pa nihče ne vé. Nekteri terdijo, da se imajo blizo južno-italijanskega primorja ustaviti in opazovati papeževo in napolitansko armado, ker francozka vlada noče, da bi se papeževa armada združila z napolitansko zavolj prekucij v odcepljenih papeževih deželah. Koliko je v tem resnice, nihče prav ne vé; to pa je nek gotovo, da ste papeževa in napolitanska vlada se v tem pogodile, da pride napolitanska posadka v Rim, ako francozka armada zapusti papeževo deželo.

— Iz Biarica. Cesar Napoleon je imel 10. dan t. m. naš kraj zapustiti in se v Pariz verniti. Nekteri mislijo, da bo medpotoma v Bordeaux-u očitno govoril in da se bo tù za gotovo zvedilo, kaj misli o laških zadevah; al zdaj se spet sliši, da bo molčé potoval v Pariz.

Iz Angležkega. Minister lord Cowley se je v Biaric k cesarju Napoleonu podal. Pravijo, da ni šel zavolj kitajskih homatij, ampak zavoljo laških. Cesar Napoleon ga je nek sam povabil, naj pride, da mu razodene, kar misli zavolj prejšnih vladarjev v Toskani, Modeni in Parmi početi, ktere želí na tron njih spet posaditi. Ker nek minister Cowley tudi ni za to, da bi se omenjene dežele zedinile s Sardinijo, pravijo, da bo Napoleonu toliko lože, tudi angležko vlado na svojo stran dobiti. Tudi znani Disraeli, ki je že večkrat minister bil, se je podal v Biaric; zakaj pa ta? Nekteri ugibujejo, da bi se Napoleon rad sedanjega angležkega ministerstva znebil, ker Palmerston in Russel se potegujeta za samostojnost laških dežel, in dokler sta ta dva na čélu angležke vlade, ne bo Napoleon na Laškem lahko opravil, česar želí. Če pa pade sedanje ministerstvo, je veliko over iz poti spravljenih. Tako modrujejo naši časnikarji.

Iz Vlahije in Moldave. Iz Bukurešta 3. okt. Danes je bil tukaj firman (patent) oklican, v kterem turška vlada kneza Aleksandra Kuza postavlja za „hospodarja vlaškega“. Ravno tak firman je bil za Moldavo v Jašu oklican.

Iz Turškega 1. okt. Preiskava zastran velike zarote je končana; časnik „Journal de Constantinopel“ naznanja imena 34 poglavitnih zarotnikov, med kterimi je tudi Ferik Hussin paša. Govorí se, da se bo sultan zlo milostljiv skazal. Da bi bili tudi sultanovega brata zaperli, ni res. Od tega, da bi turška vlada imela vprihodnje svojega poslanca v Rimu, se vnovič govorí.

Popravki. V sostavku „Glasi o cesarskem ukazu“ na strani 313. v 18. versti od spodaj namesto njenimi beri nježnimi. — V sostavku „Otok Kerk“ na str. 314. v 20. versti od spodaj namesti bo pa Jezus sam skerbel beri bo pa sam skerbel; — na str. 315. v 17. versti od zgoraj namesti sijaje beri sisaje.

Loterijne srečke:

V Gradcu / na Dunaji } 5. oktobra 1859: 30. 22. 18. 80. 36. / 85. 40. 1. 65. 49.

Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji bo 19. oktobra 1859.

Žitna cena

v Ljubljani 8. oktobra 1859.

Vagán (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 5 fl. 36. — banaške 5 fl. 36. — turšice 3 fl. 86. — soršice 4 fl. 3. — reži 3 fl. 18. — ječmena 3 fl. 12. — prosa 3 fl. 40. — ajde 3 fl. 30. — ovsa 2 fl. 13.

Žitna cena

v Kranji 10. oktobra 1859.

Vagán pšenice domače 4 fl. 70. — banaške 4 fl. 90. — reži 3 fl. 6. — ječmena — fl. —. — ovsa 2 fl. 40. — prosa 3 fl. 3. — ajde 3 fl. 6. — koruze 4 fl. —. — soršice — —

Kursi na Dunaji

8. oktobra 1859. **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.		Druge obligacije z lotrijami.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	68.50	Kreditni lozi po g. 100 . g.	95.75
5% nar. posojilo od l. 1854 „	78.20	4½% Teržaški lozi po 100 „	124.—
5% metalike . . . . „	73.10	5% Donavske parabrodske po g. 100 . . . „	102.50
4½% „ . . . . „	64.50	Knez Esterhazy. po g. 40 „	78.—
4% „ . . . . „	57.—	Knez Salmove po g. 40 „	40.—
3% „ . . . . „	43.—	Knez Palfyove po g. 40 „	35.75
2½% „ . . . . „	37.—	Knez Claryove po g. 40 „	37.25
1% „ . . . . „	14.—	Knez St. Genoisove po g. 40 „	36.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	24.25
5% dolnjo - avstrijanske g.	93.50	Grof Waldsteinove po g. 20 „	26.50
5% ogerske. . . . . „	73.—	Grof Keglevičeve po g. 10 „	14.50
5% horvaške in slavonske „	71.—	**Denarji.**	
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	83.—	Cesarske krone . . . g.	16.65
Deržavni zajemi z lotrijami		Cesarski cekini . . . „	5.75
Zajem od leta 1834 po 250 „	340.—	Napoleondori (20 frankov) „	9.66
„ „ „ 1834 petink. „	335.—	Souvraindori . . . . „	16.80
„ „ „ 1839 . . . „	118.—	Ruski imperiali . . . „	9.85
„ „ „ 1839 petink. „	114.—	Pruski Fridrikdori . . „	10.25
4% narodni od leta 1854 „	110.—	Angleški souvraindori . „	12.10
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.50	Louisdori (nemški) . . „	9.85
		Srebro (ažijo) . . . . „	19.½

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**